

БІСЕРНЕ ОЗДОБЛЕННЯ НАРОДНОЇ НОШІ УКРАЇНЦІВ ЯК ЕТНОМИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН

Роман РАДОВИЧ
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1900-8948>
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут народознавства НАН України,
відділ історичної етнології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: radovychroman@gmail.com

**Федорчук О. Традиція бісерного
оздоблення народної ноші українців
(на матеріалах західних областей України).
Львів: Інститут народознавства НАН
України, 2021. 320 с.: іл.**

В час міграційних, асиміляційних та низки інших несприятливих для самобутності етнічного середовища глобалізаційних процесів ключовим напрямком розвитку світової етнології є проблематика ідентичності (етнічної, національної, соціальної). У зв'язку з цим важлива роль відводиться дослідженню етнічних традицій, які підтримують стабільність та відтворюють суспільство як специфічну неповторну систему. У цьому контексті новим актуальним доробком Інституту народознавства стала наукова монографія Олени Федорчук «Традиція бісерного оздоблення народної ноші українців (на матеріалах західних областей України)».

У монографії Олена Федорчук висвітлює мистецьку традицію бісерного оздоблення народної ноші як наділений низкою етнічних маркерів феномен, поява якого на рубежі XVIII—XIX ст. стала закономірним результатом культуротворчих процесів. Основу оригінального авторського дослідження склали польові матеріали, зібрані у 13 експедиціях та 9 відрядженнях до сіл західних областей України. Терени дослідження охоплюють, в основному, етномистецькі осередки Північної Буковини, Західного Поділля, Покуття та Гуцульщини, бо саме тут, за переконанням авторки, найшвидше зародилася й набула виразних загальноетнічних та локальних особливостей мистецька традиція бісерного оздоблення народної ноші українців.

Структура монографії добре продумана. Вона складається зі вступу, шести розділів, висновків, словника народних назв та ілюстративного додатку. У вступі задекларовано мету і завдання роботи, вмотивовано актуальність та вказано новизну. Перший розділ «Історіографія та джерела» присвячений літературному огляду й аналізу чотирьох груп джерел (писемні, зображальні, речові та усні). Авторка декларує значний обсяг джерел, основну частину якого склали пам'ятки, що були виявлені й обстежені нею у 45 музеях України й зарубіжжя, а також у 28 приватних збірках.

У другому розділі «Методологічні засади дослідження» викладена стратегія й тактика роботи. Олена Федорчук вказала, що монографія є міждисциплінарною етнологічно-мистецтвознавчою розвідкою, базованою на системно-історичному та системно-ресурсному підходах та методах: історіографічних досліджень, інтерв'ювання, включеного спостереження, фотофіксації артефактів, аудіофіксації наративів, наукового опису, архівування, експериментального відтворення, кількісного

аналізу, критичного аналізу, порівняльних аналогій, візуалізації, класифікації, типологічного аналізу, схематизації, інтерпретації, реконструкції, прогнозування. У цьому ж підрозділі сформульоване авторське розуміння поняття «етнічна мистецька традиція». Зокрема, у контексті обраних підходів етнічна мистецька традиція бачиться як система, основними функціями якої є створення, вибіркоче засвоєння (шляхом стереотипізації), збереження, передача та розвиток художнього досвіду, а також використання мистецьких творів як смислотворних елементів етнічної культури.

Завдання ґрунтовної реконструкції традицій бісерних виробів та традиції бісерного оздоблення народної ноші (як жанрової складової) Олена Федорчук здійснює у третьому розділі монографії «Витоки та історія української мистецької традиції бісерного оздоблення народної ноші». Зокрема, традиція бісерних виробів українців, як вважає дослідниця, зародилася наприкінці X ст. і була культурним трансфером з Візантії як ключового осередку християнського світогляду. Поява численних творів церковного і княжого ужитку, оздоблених перлами та подібними до них скляними чи металевими кораликами, пов'язувалася із християнською символікою, у якій перли символізували Слово Боже. Традиція бісерних виробів набула спершу розвитку у середовищі соціальних еліт, а на переломі XVIII—XIX ст., у добу романтизму, проявилася з новою силою та у нових технічних, типологічних та художньо-стилістичних проявах також у народному мистецтві.

Здійснюючи історичну реконструкцію новонародженої традиції бісерного оздоблення народної ноші українців Олена Федорчук розділяє її на три етапи, кожному з яких відповідають певні історичні здвиги та для кожного з яких притаманна своя мистецька парадигма. Маркерами мистецьких парадигм постають технологічні й типологічні особливості творів, а також їхні функції.

Четвертий розділ дослідження «Засади технології та їх поступ у практиці українських народних майстрів XIX—XXI ст.» містить відомості про матеріали художньої творчості, технічні знання та навички, здобуті українськими народними майстрами на різних етапах традиції.

У п'ятому розділі «Бісерні компоненти народної ноші українців: типологія та її історична динаміка»

учена здійснила класифікацію художніх виробів з бісеру та уклала типологію бісерних компонентів ансамблю народного одягу. Також описала усі відомі типи бісерних компонентів народної ноші та їх місце у часо-просторі традиції.

Важливою частиною праці є останній розділ «Головні функції бісерних компонентів народної ноші», у якому досліджувана традиція представлена як органічна частина етнічного буття українців.

Монографічне дослідження завершується висновками, які розкривають вклад Олени Федорчук у вирішенні завдань, задекларованих у вступній частині. Наукову цінність праці підсилюють додатки: Словник народних назв (більше двохсот термінів) та ілюстративний додаток (понад півтори сотні ілюстрацій), значну частину останнього становлять маловідомі пам'ятки з державних і приватних колекцій та зовсім невідомі, зокрема сучасні, твори, зафіксовані дослідницею впродовж народознавчих експедицій та відряджень.

Загалом монографія Олени Федорчук є вагомим вкладом у сучасну етнологічну (водночас і мистецтвознавчу) науку, тому хочеться побажати авторці нових успішних проєктів, зокрема в ґрунтовних досягненнях локальних проявів художньо-стилістичного багатства української традиції бісерного оздоблення народної ноші українців, зокрема й поза межами Північної Буковини, Західного Поділля, Покуття та Гуцульщини.